

## Északi egyházzenei szimpózium – 1996.

Az északi evangélikus egyházzeneszek szövetsége fennállásának századik évfordulójára hirdették meg Göteborgban ez év szeptember 26–29-ig a „Nordiska Kyrkomusik Symposiet” elnevezésű rendezvényt. A szimpóziumon a szereplőkön túl közel ezer regisztrált résztvevő volt jelen, túlnyomó részben hivatásos, főfoglalkozású egyházzeneszek. Céljuk száz év egyházzenei termésének megismertetése és egybeláttatása. (Az „északi” országok alatt Izlandot, Norvégiát, Svédországot, Dániát és Finnországot értjük.) Ezen országok lakosságának több mint 90%-a névlegesen evangélikus. Ezen a területen a reformáció rendkívül korán, a XVI. század első felében kezdődött, és gyorsan ment végbe. Az evangélikus egyház mindmáig vagy államvallás, vagy pedig úgynevezett népegyház. Egyházi hagyományaik a többi evangélikus egyházéitól erősen eltérnek. A reformáció tanításának konzekvens átvétele és a lutheránus teológia intenzív művelése mellett a középkori gyakorlatból is sokat megőriztek, főként a liturgia területén. Élnek a liturgikus éneklés igen gazdag formái. Dániában, Svédországban pl. magától értetődő a papi éneklés, a skóllák, főhivatású kántorátusok éneke, a gyülekezetek bekapcsolódása a gregorián éneklésbe. Általános a karing, a miseruha, a püspök számára a süveg és pástorbot használata. (Skóllák és kórusok számára külön divatlap kínálja a szebbnél szebb öltözékeket.) Szokás az ünnepi istentiszteletek elején és végén az ünnepélyes be- és kivonulás. A Mária-énekek is gyakoriak náluk. A középkori énekes hagyományok mellett a figurális zenét is azonos intenzitással művelik. A többszólamú gyermek- és felnőtt kórusok, a magasan képzett orgonisták alkalmazása mind az istentisztelet gazdagítását szolgálják. Pl. csak Norvégiában az Orgonisták Szövetsége 800 tagot számlál. A fentiek alapján nem csodálható, hogy ezen öt ország zenészei rendkívül tartalmas programmal léptek a szimpózium nyilvánossága elé.

A központ a művészetek oktatásának óttont adó hatalmas, modern épület, az „Artisten” volt, benne egy nagy és több kisebb koncertteremmel, könyv- és kottatárral, tantermekkel. A zenei események helyszínei ezen kívül Göteborg templomai voltak, és egy esetben a városi koncertterem.

A napok reggeli áhítatokkal, laudessekkel kezdődtek. Ezeken a hagyományos svéd nyelvű gregorián dallamokat énekelték, gyülekezeti

válaszokkal. Emellett olyan istentiszteleteket is beiktattak, amelyeken a liturgikus ének mai dalammal szerepelt, és amelyeket többszólamú kompozíciók és orgonaművek is gazdagítottak.

A százhusz oldalas programfüzet bőven kínált hallgatnivalót. Délelőttönként tíz csoportban folyt a szemináriumi munka. Ezeken egyrészt „kórusrepertoár” címmel könnyű és nehéz egyenemű, három- és négyszólamú vegyeskari művek bemutatása és tárgyalása folyt. A műveket az öt országból érkezett kórusok mutatták be. Másrészt csoportok alakultak kórusintonáció, kórus és fúvósok együttes szolgálata, orgonaimprovizációs témákkal. Mindamellett „Istentisztelet 2000” címmel liturgiai előadásokat és pódiumbeszélgetéseket tartottak. Sokak számára azonban a legvonzóbb program Andrew Parrott ének- és zenekari próbái voltak, ahol Vivaldi: Glorijának és Mozart: Vesperae Solennes de Confessore c. művének betanulása folyt. Andrew Parrott londoni karmester, a barokk előadásmód jól ismert szaktekinéltye. Hangszeresek, énekkarosok, szólisták, karmesterek mind haszonnal hallgathatták a nagyszerű magyarázatokat és az interpretációs megoldásokat. Külön érdekesség volt a barokk hangszerek alkalmazása: a billentyű nélküli trombita, a barokk oboa. Kontinuóként állandóan együtt szólt az orgona és a theorba. (Meggyőző volt az éles hangú csembaló helyett a theorba jóval lágyabb akkordjait és díszítéseit hallgatni!)

A délutáni programok metodikai és elméleti interpretációs témákkal foglalkoztak. Remek elgondolás volt a szervezők részéről, hogy a párhuzamosan folyó foglalkozásokon a résztvevők létszáma megoszlott, és így a kis létszámú csoportmunkák eredményesek lehettek.

A szimpózium súlypontját húsz koncert képezte. Kiemelkedő volt a városi hangversenyteremben Jan Sandström (sz. 1954) Te Deumának és Otto Olsson (1879–1964) egyórás Requiemjének bemutatása. A kóruskoncerteket a remek akusztikájú domban és a Vasatemplomban rendezték. Szombat este például 6 kórus mutatkozott be a 9-től éjfélig tartó alkalmon. A kóruskoncerteken összesen 17 kórus szolgált 550 énekesel. Ezek a – zömében – 30–40 tagú kórusok a magyar hivatásos énekkarok szintjén énekelnek. Nem csoda, hiszen tagjaik hivatásos muzsikusok, főfoglalkozású egyházzeneszek vagy zenetanárok. A műsorokat és az istentiszteleti zenéket majdnem kizárólag huszadik századi művekből állították

össze. Valóban nagyszerű rálátást kaphattunk az öt ország jelenkori egyházzenejére. A kórusirodalomnak ez a gazdagsága meglepő volt számomra. Nehéz lenne természetesen a hallott zenéket leírni, a számos, számunkra ismeretlen nevű zeneszerző munkásságát jellemezni. Inkább csak a stílusokról számolhatok be. A művek túlnyomó részben három stíluskörhöz tartoztak: a századfordulói-utóromantikus, az amerikai hatást mutató, kevésbé fajsúlyos, és – ritkábban ugyan – a jellegzetesen kortárs zenei irányzatokhoz. Az utóbbira a politonális, atonalitás, kórusglisszandók és clusterek voltak jellemzők. Ami feltűnő: mintha fél évszázad kimaradt volna egyházzenei életükből. Az a polifónikus gondolkodás, ami a kontinensen a XX. század első felének egyházzenei megújulására annyira jellemző volt, itt hiányzott. Mintha ezen évtizedek európai irányzatai nem érkeztek volna el északra. Mintha kikerülve Európát, inkább az amerikai kapcsolatokat keresték volna. Nekünk, kontinensbelieknek meglepő ez a zenei világ, az idegenség és távoliség benyomását keltette bennünk. Pedig itt élnek mellettünk. Talán nekik is szükségük lenne a velünk való gyakoribb találkozásra, és nekünk is nyitni kellene feléjük...

Ami azonban az előadások színvonalát illeti, meg kellett állapítanunk, hogy bármit is adtak elő, akár gyermekek, akár felnőtt kórusok, az interpretáció minden esetben tökéletes volt. Előadásukra a tudatosság és alaposág, kristálytisza intonáció, hajlékony dinamikai kidolgozottság volt jellemző. „Profimunka” – hallgatózott sokszor a vendég egyházzeneszék tömör véleménye.

Kedves színfoltja volt e napoknak egy különös hangszer, a harangjáték. A tulajdonos ötvenkét harangot (súlyuk együttesen 8 és fél tonna) egy nyitott teherautóra szereltetett. Ezen a hangszeren a hetven centis átmérőjű harangoktól a kis csengettyűkig a teljes kromatikus skála megszólaltatható. A billentyűzetet mechanikus szerkezet köti össze a harangokat ütő kalapácsokhoz. A harangjátékos a zenei események egyes helyszíneire hajtattott kocsjával, és naponta többször húszperces műsorral szórazottatta a programokra érkezőket. A repertoár az egyházi énekek barokk feldolgozásaitól a legkülönbözőbb átiratokig, Bachtól a kortárs kompozíciókig terjedt. Az ököllel-lábbal játszott művek nagy közkedveltségnek örvendtek. Megjegyezzük, hogy északon a templomok tornyában gyakran helyeznek el harangjátékokat, és rendszeresen szólaltatják meg azokat kimonodtan carillon-koncertek keretében is.

Az organisták számára külön élményt jelentett egy orgonaüzem, a „Göteborg Organ Art Center” meglátogatása. Ezt az orgonaüzemet a göteborgi művészeti egyetem (az Artisten)

zenei fakultása tartja fenn. Erre szüksége is van, mert tervbe vették, hogy minden jelentős stíluskörből felállítanak egy orgonát az egyetem helyiségeiben. Ezzel kívánják biztosítani, hogy a növendékek minden művet olyan hangszeren, olyan regiszterekkel és mechanikával rendelkező orgonán gyakorolhassanak, amilyen az eredetileg a maga idejében játszották. Eddig egy XIX. századi angol orgonát állítottak fel. Most dolgoznak egy északnémet hangszer felállításán. Céljuk a II. világháborúban elégett lübecki dóm Schnittger-orgonájának lehetséges legpontosabb rekonstrukciója. Igaz, hogy erről az orgonáról csak kép maradt meg, de rekonstrukcióját a többi megmaradt Schnittger-orgona kutatása alapján végzik. Egyetlen példa az alaposágra: minden egyes megmaradt Schnittger-síp adatait 46 paraméter alapján rögzítik. Ebben az orgonában pl. nincs egyetlen csavar sem, csak kovácsolt vasszegek. Az orgonát négy emeleten elhelyezett 12 ékfúvó fogja levegővel ellátni. A tőkék egyetlen fából készülnek. A sípok anyagát nem hengeren sztergálják, hanem kézzel citlingelik, és kalapáccsal tömörítik. A nyelvsípkokat is itt készítik. A tört oktáv alsó fél hangjai hosszában feleveznek. Érdekes: minden famunka felelőse két fiatal magyar orgonaépítő – Zatykó Csaba és Kerekes Endre –, akikre a szekrénytől a szálladákon keresztül minden rábízott. Munkájukkal a magyar névnek szereznek megbecsülést Svédországban. – Az üzemben klavikord-gyártás is folyik, mert a kutatások bizonyították, az orgonista számára jobb, ha otthon klavikordon gyakorol. Ennek a hangszernek a billentése közelebb áll az orgonához, mint a zongoráé vagy a csembalóé. Ebben az üzemben tehát együtt van a hangszerkutatás, az orgonaépítők képzése és az orgonaépítés.

Nem lehtünk volna fültanúi ennek a pompás zenei seregszemlének, ha a svédek nem hívták volna meg az Európai Evangélikus Egyházzenei Konferencia tagjait Göteborgba. A meghívásnak eleget téve idei évi gyűlésünk Göteborgban a szimpóziummal egy időben zajlott. (Ezt a szervezetest 1993-ban mi láttuk vendégül Budapesten.)

Utolsó gondolatommal nem kívánom a szép élményeket tartalmazó beszámolókat elrontani. De minduntalan felvetődött a kérdés: meddig lehet ezt a magas színvonalat, igényességet fenntartani? Ha 2000-től az egyház és az állam különválnak – amiről oly sokszor hallottunk e napokban –, hol lesz ennek a színvonalas egyházzenei infrastruktúrának az anyagi alapja? Vajon önkéntes adományokból lehetséges lesz-e mindezt fedezni? Ha az Egyház Urának tetszik e munka, bizonyára megengedi majd a folytatást.

Trajtler Gábor